

به عهد، تحمل دیگران و مدارای با کسانی که از شناخت حقیقت محروم مانده اند، حمایت از مستضعفان و مظلومان، دفاع از عدالت و حقوق ضروری انسانها از جمله عقاید و ارزشهای حق اند. ظلم و بی عدالتی و تجاوز به حقوق دیگران، شرک و دنیا پرستی و ... از جمله عقاید و ارزشهای باطل هستند.

حق و باطل بودن هر بخش از فرهنگ، با علم متناسب با همان بخش شناخته می شود. یعنی علوم تجربی توان داوری درباره تکنیک ها و روشهای اجرایی را دارند. مثلاً درست یا غلط بودن شیوه مداوای بیماران را با روشهای تجربی می توان شناخت.

حق و باطل بودن ارزشها و عقاید کلان درباره انسان و جهان را با روشها و علوم تجربی نمی توان شناخت. عقل و وحی، دو ابزار فهم برای شناخت عقاید و ارزشها هستند. جوامعی که علم را محدود به دانش تجربی و آزمون پذیر می دانند و عقل و وحی را به عنوان دو وسیله معرفت علمی معتبر نمی توانند از حق یا باطل بودن عقاید و ارزشها سخن بگویند.

از نظر آنان ارزشها و عقاید اجتماعی پدیده های صرفاً تاریخی هستند که در فرهنگ آرمانی یا واقعی جوامع انسانی، پدید می آیند و ما فقط می توانیم بودن یا نبودن این ارزشها و پیامدهای اجتماعی و تاریخی آن ها را بشناسیم و برای داوری درباره درست

و غلط بودن یا حق و باطل بودن آن ها راهی نداریم.
 علوم اجتماعی اگر علم را به معنای تجربی آن محدود نکنند می توانند درباره حق یا باطل بودن فرهنگ های مختلف نیز داوری کنند.

سه نمونه از عناصر فرهنگ حق را که در اغلب یا همه فرهنگ ها حضور دارد نام ببرید.

فرهنگ حق

.....	.....	.....	راستگویی	وفای به عهد
-------	-------	-------	----------	-------------

● حقیقت و واقعیت

شما با فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی آشنا شدید. درباره فرهنگ حق و فرهنگ باطل نیز مطالبی خواندید. به نظر شما چه تفاوتی بین فرهنگ آرمانی و فرهنگ حق وجود دارد؟

آرمانی یا واقعی بودن یک عقیده، ارزش، هنجار و کنش اجتماعی، براساس نوع نگاه و رفتار جوامع مختلف تعیین می شود. به همین دلیل فرهنگ های آرمانی و واقعی جوامع و نظامهای مختلف با یکدیگر متفاوت اند. حتی در یک جامعه واحد در گذر زمان امکان تغییر فرهنگ واقعی و آرمانی آن جامعه وجود دارد.

حق یا باطل بودن عقاید، ارزشها، هنجارها و کنشها براساس آگاهی یا جهل، علاقه یا بی توجهی مردم جوامع مختلف نسبت به آن ها تعیین نمی شود.

عدالت و ایجاد شرایط مناسب برای رشد و تعالی همه انسان ها، آزادی انسان ها از همه بندها و موانع راه سعادت آن ها، توحید و ربوبیت خداوند سبحان نسبت به همه مخلوقات، از عقاید و ارزشهای حقیقی و درستی هستند که حقانیت و درستی آن ها با موافقت و مخالفت آدمیان تغییر نمی یابد.

نژاد پرستی و برتردانستن یک قوم و گروه خاص، قدرت طلبی و غلبه بر دیگر جوامع، ثروت اندوزی و شرک و انکار مبدأ الهی و سعادت یا شقاوت ابدی انسان ها، از عقاید و ارزشهای باطل هستند.

باطل بودن این عقاید و ارزشها با رویکرد جوامع مختلف به آنها، دگرگون نمی شود . جوامع مختلف با ایمان به عقاید و ارزشهای حقیقی، حقیقت را به عرصه فرهنگ آرمانی خود وارد می کنند و اگر هنجارها، کنش ها و اعمال خود را نیز براساس همان عقاید و ارزشها، سازمان دهند، حقیقت به حوزه فرهنگ واقعی نیز راه پیدا می کند. اگر جوامع به حقیقت ایمان نیاورند و براساس آن عمل نکنند یا اگر ایمان خود را به حقیقت و کنشهایی که براساس آن سازمان داده اند، تغییر دهند، فرهنگ حق را از دست داده و به سوی باطل گام بر می دارند.

بنابراین حقیقت هرچند خود ثابت است ولی در قلمرو واقعیت ثابت نبوده و تغییر پذیر است؛ یعنی جامعه امکان انحراف از فرهنگ حق و پذیرش فرهنگ باطل را دارد، همان گونه که امکان خروج از فرهنگ باطل و قبول فرهنگ حق وجود دارد. فارابی جامعه ای را که از فرهنگ حق برخوردار باشد، مدینه فاضله می داند و جوامعی را که از فرهنگ حق محروم مانده اند ، براساس نوع عقاید و آرمانهای باطلی که دارند به انواع متعددی تقسیم می کند.^۱

• عناصری از فرهنگ باطل را که در فرهنگ آرمانی و واقعی ما وجود دارد ، شناسایی کنید؟

فرهنگ باطل	
فرهنگ واقعی	فرهنگ آرمانی
تکاثر (مال اندوزی)	تکاثر (مال اندوزی)
قبیله گرایی	قبیله گرایی

فرهنگ آرمانی ، فرهنگ واقعی ، .....

.....

.....

فرهنگ واقعی بخشی از فرهنگ است که مردم به آن عمل می کنند.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

فصل دوم هویت و فرهنگ

● انتظار می‌رود در پایان این فصل دانش‌آموز:

- ۱ هویت و ویژگی های مختلف آن را بشناسد.
- ۲ بخش خودآگاه و ناخودآگاه هویت را از یکدیگر تشخیص دهد.
- ۳ نسبت هویت فردی و اجتماعی را تحلیل کند.
- ۴ تعامل جهان نفسانی، جهان طبیعی و جهان اجتماعی را تشریح نماید.
- ۵ خود را در بازتولید هویت اجتماعی سهیم بداند و توانایی نقد و ارزیابی شیوه های کنترل اجتماعی را پیدا کند.
- ۶ نسبت به امر به معروف و نهی از منکر رغبت نشان دهد.
- ۷ نقش جامعه پذیری و کنترل اجتماعی را در تداوم و تغییر هویت اجتماعی تشریح نماید.
- ۸ رابطه هویت های اکتسابی و تحرک اجتماعی را تحلیل کند.
- ۹ توانایی ارزیابی فرصت ها و محدودیت هایی را که جهان اجتماعی برای تحرک اجتماعی و پیدایش هویت های جدید ایجاد می کند داشته باشد.
- ۱۰ توانایی ارزیابی هویت های اکتسابی مطلوب و نامطلوب را پیدا کند.
- ۱۱ پیامدهای تغییرات هویتی را بر جهان اجتماعی تحلیل کند.
- ۱۲ هویت اجتماعی افراد را از هویت فرهنگی جامعه تمیز دهد.
- ۱۳ علل و عوامل خود باختگی و از خود بیگانگی فرهنگی را تشریح کند.
- ۱۴ نسبت به سرنوشت تحولات هویتی و فرهنگی جامعه علاقمند باشد.
- ۱۵ از خودبیگانگی فطری و از خودبیگانگی تاریخی را تشخیص دهد.
- ۱۶ نقش تعاملات فرهنگی را در تغییرات و تحولات فرهنگی تبیین نماید.
- ۱۷ تحولات هویتی ایران را تشریح نماید.
- ۱۸ نسبت هویت ایرانی و انقلاب اسلامی را تفسیر کند.

من کیستم؟! ○

سعی کنید به پرسش من کیستم؟ پاسخ دهید. چه وقت ما به معرفی خود می پردازیم و در چه شرایطی از ما می خواهند تا خود را معرفی کنیم؟ ما در هنگام معرفی خود چه می گوئیم؟

هنگامی که تلفنی با شخصی تماس می گیریم، اگر با صدای ما آشنا نباشد و از مطالبی که می گوئیم نیز ما را نشناسد، به معرفی خود می پردازیم. اگر هم ما خود را معرفی نکنیم او از ما خواهد پرسید. شما؟ ما در موقعیت های مختلفی با این پرسش روبه رو می شویم.

هویت در معنای اولیه و عام آن پاسخی است که به پرسش از کیستی؟ داده می شود: ما در پاسخ کیستی؟ به تناسب شناختی که از مخاطب خود داریم عباراتی بیان می کنیم. هنگام ثبت نام در مدرسه، نام و نام خانوادگی، نام پدر و تاریخ تولد، محل تولد و اطلاعاتی از این قبیل را می نویسم؛ در مسافرت و گفت و گوی با همسفر، دوست داریم شغل، تحصیلات و ویژگی های اخلاقی و روحی او را بشناسیم.

در مراسم خواستگاری، خانواده دختر و پسر، هر کدام در پی شناخت، شغل، موقعیت خانوادگی، ویژگی های ظاهری و اخلاقی دیگری هستند.

بنابراین در معرفی هویت خود و دیگران از عبارات و مفاهیم بسیار متنوعی استفاده می شود. از جمله کلمات و عبارات منفی یا مثبتی که در موقعیت های مختلف در معرفی هویت افراد به کار برده می شود، عبارتند از باهوش، زرنگ، تنبل، بی نظم، فهمیده، با شخصیت، بی مبالا، کشاورز، کارمند، مؤمن، آزاده، راست گو، خون گرم، بخشنده، وقت شناس، امین، ایرانی، سفید پوست، روستایی، مهندس، پزشک، سریع و...

• اگر بخواهید در یک وب لاگ، خود را معرفی کنید چه می نویسید؟

• ویژگی های مختلف هویت:

آیا ما در شکل گیری هویت خود مؤثر هستیم؟ آیا هویت هر کس امری شخصی و فردی است؟ یا آنکه دیگران و جامعه و فرهنگ نیز در هویت افراد سهیم هستند؟

اگر به ویژگی هایی که هنگام معرفی خود یا فردی دیگر بیان می کنیم، دقت کنیم، می توانیم پرسش های بالا را پاسخ گوئیم.

برخی از ویژگی های ما به گونه ای هستند که ما در بود و نبود آنها تأثیری نداشته ایم، و از این پس نیز در آنها تأثیری نمی توانیم داشته باشیم؛ مثل زمان و مکان تولد. اما برخی از ویژگی های هویتی توسط خود ما پدید آمده یا ما در پدید آمدن آن نقش داریم. مانند بسیاری از خصوصیات اخلاقی و شغلی.

ویژگی های دیگری هستند که ما خود در پیدایش آنها مؤثر نبوده ایم، ولی در تغییر و تبدیل آن ها می توانیم نقش داشته باشیم. مثل منزلت و احترام اجتماعی که فرد از طریق موقعیت خانوادگی به دست می آورد و در طول عمر در اثر نوع فعالیت و رفتار خود آن را حفظ می کند یا تغییر می دهد.

ویژگی هایی را که انسانها در پیدایش و تداوم آنها تأثیری نداشته باشند خصوصیات انتسابی می گویند. به ویژگی هایی که افراد در پدید آمدن آنها اثر گذار هستند، خصوصیات اکتسابی نامیده می شوند.

برخی از ویژگی های هویتی ما فردی و شخصی هستند مثل مرد یا زن بودن، زودرنج یا صبور بودن و بعضی دیگر اجتماعی و فرهنگی می باشند، یعنی فرد بدون حضور در اجتماع نمی تواند آن خصوصیات را داشته باشد. مثلاً ما با عضو بودن در جامعه ایران، ایرانی محسوب می شویم.

ویژگی های هویتی از جهت دیگری به دو نوع ثابت و متغیر تقسیم می شوند. بسیاری از خصوصیات هویتی انسان ها مانند موقعیت اجتماعی به دلایلی همواره در حال تغییر هستند، ولی برخی از خصوصیات تغییر نمی کنند یا حتی قابل تغییر نیستند مانند: مکان و زمان تولد.

اگر همه ابعاد هویتی انسان تغییر پیدا کنند، هویت فرد استمرار نخواهد داشت. هر فرد با آن که در طول زندگی خود تحولات و تغییرات بسیاری را پشت سر می گذارد، می داند همان شخصی است که همه آن تغییرات را پذیرفته است، پس هویت همواره دارای بعد ثابتی نیز هست.

• در جدول زیر ده ویژگی هویتی خود را بنویسید و اکتسابی / انتسابی بودن ، فردی / اجتماعی بودن و ثابت / متغیر بودن آنها را تعیین کنید.

خصوصیت	اکتسابی	انتسابی	فردی	اجتماعی	ثابت	متغیر
دانش آموز	●			●		●

● خودآگاهی

این من نه منم آن که منم گویی کیست؟

گویا نه منم در دهنم گویی کیست؟

من پیرهنی بیش نیم سر تا پای

آن کس که تنش پیرهنم گویی کیست؟

۱- موقعیت اجتماعی: جایگاهی است که یک فرد در جامعه یا در یک گروه اجتماعی اشغال می کند. آگاهی به موقعیت اجتماعی یک فرد یعنی دانستن اینکه او با چه کسانی ارتباط دارد، چه رفتارهایی را باید از او انتظار داشته باشیم و چگونه باید با او رفتار کنیم و...

بخشی از هویت آگاهانه است، یعنی ما آن را می‌شناسیم یا آن که دیگران به آن پی می‌برند، و آن را برای ما بازگو می‌کنند و بخش دیگر برای ما پنهان است و ما آن را نمی‌شناسیم.

ما گاه درباره ویژگی‌هایی از خود که به آن واقف نیستیم تأمل می‌کنیم. درباره آن‌ها می‌اندیشیم و گاهی برای شناخت خود از دیگران کمک می‌گیریم، از دوستان خود درباره نقاط قوت و ضعف خویش سوال می‌کنیم. به نزد مشاوران، روانشناسان و روانکاوان رفته و از آن‌ها مشاوره می‌گیریم. جامعه‌شناسان و انسان‌شناسان نیز درباره ابعاد اجتماعی و فرهنگی هویت انسان‌ها، بحث می‌کنند و در این باره نظریاتی ارائه می‌دهند. فیلسوفان نیز مباحث گسترده‌ای درباره هویت دارند.

ما تردیدی نداریم، که گاه در شناخت ویژگی‌های هویتی خود و دیگران دچار خطا و اشتباه می‌شویم. وجود نظریات مختلف و متفاوتی که درباره هویت افراد داده می‌شود، نشانه این است که خطا و اشتباه در شناخت هویت وجود دارد. پیامبران و اولیای الهی نیز از دیرباز درباره ابعاد الهی، فردی و اجتماعی هویت انسانها و هم‌چنین درباره غفلت و فراموشی انسانها از هویت حقیقی خود سخن گفته‌اند.

• دین و پیامبران الهی، فیلسوفان، روان‌شناسان، انسان‌شناسان و جامعه‌شناسان درباره غفلت و فراموشی انسانها از هویت واقعی خود نظریات متنوعی دارند. با راهنمایی دبیر خود درباره این نظریات گفت و گو کنید.

هویت ، هویت اکتسابی ، ..... ،

.....

.....

.....

به ویژگی های هویتی که انسانها در پیدایش و تداوم آنها تاثیر داشته باشند
هویت های اکتسابی می گویند.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

هویت فردی و اجتماعی

تمایز هویت فردی و اجتماعی

به پاسخ خود به پرسش کیستی؟! دوباره بیاندیشید. ویژگی هایی که بیان می کنید برخی فردی و برخی اجتماعی اند. به نظر شما این بخش های فردی و اجتماعی هویت انسان چگونه شکل می گیرند و از یکدیگر جدا می شوند؟

هویت فردی به دو بخش جسمانی و غیرجسمانی تقسیم می شود، هویت جسمانی مواردی از قبیل تاریخ تولد، وزن، قد، گروه خونی است که به بدن انسان باز می گردند و مربوط به جهان طبیعت هستند.

ویژگی های فردی غیر جسمانی شامل صفات اخلاقی و روانی مانند پشتکار، تنبلی، اخلاص، امید و یأس می باشد. این ویژگی های هویتی صفات روانی و اخلاقی آدمی هستند که مربوط به جهان نفس یا جان آدمی می باشند. هویت اجتماعی مواردی از قبیل فرزند بودن، معلم بودن، ایرانی یا مسلمان بودن است. این بخش از هویت شامل

صفتی است که ریشه در جامعه و فرهنگ دارند و در جهان اجتماعی شکل می گیرند. می دانیم جهان اجتماعی برخلاف جهان طبیعی و جهان نفسانی انسانها با فرهنگ و آگاهی مشترک آدمیان شکل می گیرد.

ما هنگامی که خود را عضو گروهی خاصی معرفی می کنیم مثلاً خود را فرزند یک خانواده می دانیم، افراد درون خانواده (پدر بزرگ، مادر بزرگ، پدر، مادر و فرزندان) و افراد بیرون خانواده (اقوام، آشنایان و دیگر افراد جامعه) معنای خانواده، قواعد، روابط، حقوق و وظایف مربوط به آن را می شناسند و رعایت می کنند. هنگامی که خود را عضو گروهی خاصی معرفی می کنیم، مثلاً این که خود را فرزند یک خانواده می دانیم، در حقیقت به هویت اجتماعی خود اشاره می کنیم.

• بخشی از هویت ما محصول نقش های اجتماعی است که به عهده داریم. برخی از نقش هایی را که در خانواده به عهده دارید نام ببرید و حقوق و تکالیف هر کدام را بنویسید.

تعامل بخش های مختلف هویتی

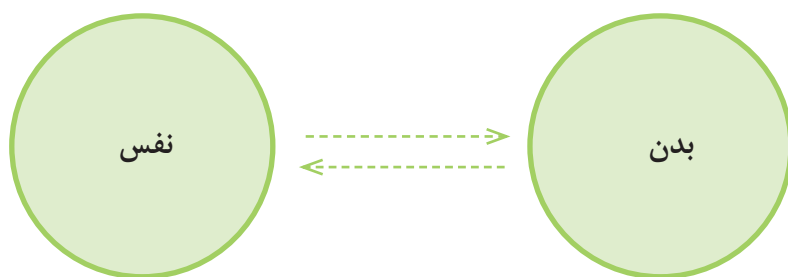
آیا بخش های فردی و اجتماعی هویت با یکدیگر ارتباط دارند و بر هم اثر می گذارند؟

جهان های سه گانه طبیعی (طبیعت و بدن انسان)، نفسانی و اجتماعی از یکدیگر جدا نیستند و بر یکدیگر اثر می گذارند.

ویژگی های جسمانی افراد بر خصوصیات روحی آن ها اثر می گذارد. بسیاری از بیماری های جسمانی سلامت نفس و روان آدمی را به خطر می اندازد، برخی از اضطراب ها ریشه در عوامل جسمانی دارد. قوای بدنی در حکم ابزار هایی برای قوای نفسانی و روانی انسانی هستند. اگر این قوا آسیب ببینند، زمینه پرورش قوای روحی و نفسانی نیز آسیب می بیند. ترشحات زیاد غده تیروئید موجب عصبانی شدن انسان می گردد.

ابعاد روحی و روانی انسانی نیز در وضعیت و خصوصیات جسمانی او اثر می گذارد. به همین دلیل برخی از مرضهای جسمانی از طریق کمک گرفتن قوای روحی درمان می شود. از امام صادق علیه السلام روایت شده است: «ما ضعف بدن عَمَّا قویت علیه النیه»^۱ بدن نسبت به آنچه که نیت و عزم آدمی بر آن قوی شده باشد احساس ضعف نمی کند.

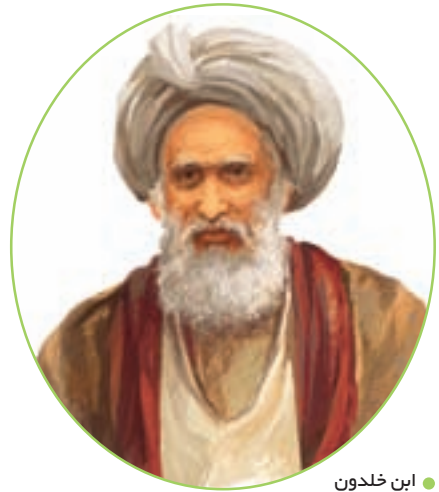
جهان اجتماعی نیز با طبیعت و بدن آدمیان تعامل و تأثیر متقابل دارند. محیط های جغرافیایی مختلف تأثیراتی را در مناسبات و روابط اجتماعی می گذارند، در شرایط جغرافیایی نامناسب امکان شکل گیری زندگی اجتماعی وجود ندارد و در شرایط اقلیمی مختلف فرهنگ های متفاوتی پدید می آید.

اخوان الصفا گروهی از دانشمندان قرن چهارم هجری به تأثیر جغرافیا و طبیعت در زندگی اجتماعی انسان پرداختند. ابن خلدون نیز در قرن هشتم هجری در این باره بحث کرده است. منتسکیو اندیشمند فرانسوی نیز درباره تأثیر جغرافیای طبیعی بر فرهنگ انسانی تحقیق کرده است.

۱- من لا یحضر الفقیه، ج ۴، ص ۴۰۰، ح ۵۸۵۹

● متسکیو

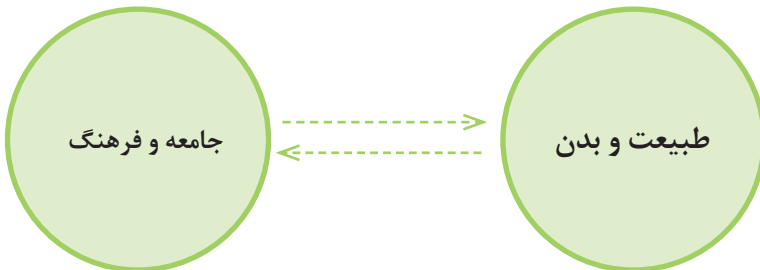

● ابن خلدون

همان گونه که جهان طبیعت و خصوصیات بدنی انسان ها در فرهنگ و جهان اجتماعی آنها اثر می گذارد، جهان اجتماعی نیز در جهان طبیعت و خصوصیات جسمانی افراد جامعه اثر گذار است.

قرآن کریم برخی از کنش های اجتماعی انسانها را مبدأ فساد می داند که در خشکی و دریا به وجود می آید^۱ و برخی از کنشهای دیگر را منشأ گشایش برکات آسمان و زمین بر روی انسانها می خواند^۲.

امروز تأثیر کنش های اجتماعی انسان بر محیط زیست از مهمترین مسائلی است که توجه جامعه انسانی را به خود مشغول داشته است. کنش های اجتماعی انسان ها ممکن است نه تنها شرایط زیستی دیگر موجودات بلکه شرایط زیست و زندگی انسان را نیز در معرض خطر و نابودی قرار دهد.

۱- «ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» (روم، آیه ۴۱) ترجمه: در دریا و خشکی فساد ظاهر گشت به خاطر کارهای بد مردم، ظاهر گشت تا خدا به این وسیله بعضی از آثار کار بد را به ایشان بچشاند.

۲- «وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» (اعراف، آیه ۹۶) ترجمه: و اگر اهل شهرها و آبادیها، ایمان می آوردند و تقوا پیشه می کردند به یقن برکات آسمان و زمین را بر آنها می گشودیم و لی تکذیب کردند پس به کیفر دستاوردشان گریبان آنان را گرفتیم.

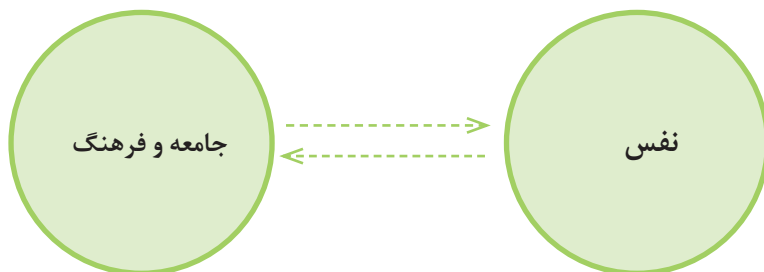

جهان اجتماعی و ویژگی های نفسانی و روانی افراد جامعه نیز تعامل و تأثیر متقابل دارند. خصوصیات روانی و اخلاقی انسان ها در جهان اجتماعی تأثیرگذار است، برخی از آدمیان به دلیل شایستگی های روحی و روانی خود، مسیر زندگی اجتماعی انسان ها را دگرگون می سازند و بعضی دیگر به دلیل شقاوت باطنی خود جامعه و تاریخی را به نابودی می کشانند.

امام خمینی می فرمایند: «یک انسان با تقوا جهانی را تغییر می دهد» ایشان خود نمونه ای از افرادی بودند که با تقوای خود توانستند، مسیر تاریخ جامعه ایران، امت اسلام و بلکه جهان امروز بشریت را دگرگون سازد.

همان گونه که خصوصیات روحی و روانی افراد در مسیر تحولات فرهنگ و تاریخ تأثیرگذار است، جهان اجتماعی نیز در خصوصیات روحی افراد اثر می گذارد و امکان رشد برخی از فضایل و ردایل را از بین می برد یا زمینه رشد آنها را فراهم می آورد.

• تناسب هویت های فردی و اجتماعی

آیا هر نوع هویت اجتماعی با هر نوع هویت فردی سازگار است یا آن که هر جهان اجتماعی، براساس هویت اجتماعی خود با نوع خاصی از هویت فردی افراد سازگار است؟

هر جهان اجتماعی براساس عقاید، آرمانها و ارزشهای کلان خود شکل می گیرد و بر اساس آنها قواعد، هنجارها، نمادها، نهادها و سازمان های جامعه سازمان می یابند و همچنین هویت اجتماعی هر فرد نیز در درون جهان اجتماعی براساس همان عقاید و ارزشها رقم می خورد.

هر جهان اجتماعی به تناسب هویت خود با جهان طبیعی و جهان نفسانی (هویت اخلاقی و روانی انسانها) تعامل می کند.

- در جامعهٔ قبیله ای هویت جمعی افراد در جایگاه قبیله ای آنها مشخص می شود.
- در جامعهٔ سرمایه داری هویت اشخاص به ثروت و توان اقتصادی آنها شناخته می شود.
- در جامعهٔ دینی هویت جمعی افراد بر مدار ارزشهایی است که آن دین محترم می شمارد. مثلاً اسلام، در فرهنگ آرمانی خود هویت افراد را با علم، تقوی و عدالت ارزیابی می کند.

هر جهان اجتماعی به تناسب مبانی اعتقادی، آرمانها و ارزشهای خود با طبیعت و بدن آدمی مواجه می شود و با آن تعامل می کند. نگاه دنیوی جهان متجدد و ارزشهای اخلاقی آن به گونه ای است که به طبیعت به عنوان یک ماده بی جان برای تصرف و به

خدمت گرفتن آن نگاه می شود. انسان در این جهان هر نوع تصرفی را برای بهره وری بیشتر از طبیعت انجام می دهد.

در جهان معنوی اسلام، طبیعت به عنوان موجودی زنده، آیت و نشانه خداوند است. انسان در طبیعت به عنوان خلیفه خداوند است و خلیفه خداوند براساس اراده و مشیت الهی وظیفه عمران و آبادانی آن را دارد؛ یعنی انسان حق ندارد تصرفاتی را که مخالف اراده حکیمانه الهی است در جهان طبیعت و در جسم و بدن خود انجام می دهد.

هر جهان اجتماعی با نوعی خاص از هویت اخلاقی و روانی افراد نیز سازگار است و زمینه پیدایش و رشد همان هویت را فراهم می آورد و امکان پیدایش و رشد

● ورزشکار شهید، سعید طوقانی

● جهان پهلوان غلامرضا تختی

دیگر انواع را از بین می برد. به عنوان مثال جهان غرب به تناسب رویکرد این جهانی خود، با آن دسته از اوصاف روانی و اخلاقی سازگار است که در ارتباط با آرمانها و ارزشهای دنیوی آن شکل گیرند و با ویژگی های اخلاقی ای که براساس ارزشهای معنوی و الهی وجود انسان شکل گرفته باشند، سازگار نیست. همان گونه که هویت جمعی جهان مدرن، با هویت روانی و اخلاقی معنوی ناسازگار است، هویت اخلاقی و الهی انسان نیز، نمی تواند با هویت جمعی دنیوی این جهان سازگاری داشته باشد.

● با کمک معلم خود اخلاق عیاری ورزشکاران جهان اسلام (اخلاق پهلوانی) را با اخلاق ورزشی جهان جدید (اخلاق قهرمانی) مقایسه کنید؟ و تناسب این دو نوع اخلاق را با ارزشهای کلان اجتماعی بیان کنید.

● آشوب طلبان ورزشی در انگلیس

هویت فردی، هویت اجتماعی، ..... ، .....

.....

.....

هویت اجتماعی شامل صفاتی است که ریشه در جامعه و فرهنگ دارند و در جهان اجتماعی شکل می گیرند.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

بازتولید هویت اجتماعی

هویت اجتماعی و جامعه پذیری

یک کندوی زنبور عسل را در نظر بگیرید در آن چندین گروه زنبور وجود دارد و هر گروه وظیفه خود را به صورت غریزی انجام می دهد. در صورتی که انسان به طور غریزی، فعالیت های گروهی و اجتماعی خود را انجام نمی دهد. به نظر شما انسانها، چگونه به موقعیت اجتماعی خود پی می برند و چگونه هویت اجتماعی خود را شکل می دهند؟

هر فرد در یک جهان اجتماعی متولد می شود، این جهان اجتماعی به وسیله نسل های قبل از او ایجاد شده است.

جهان اجتماعی به هنگام تولد هر فرد، بخشی از هویت اجتماعی او را تعیین می کند، یعنی آن فرد را به عنوان یکی از اعضای خود به رسمیت می شناسد و برای او شناسنامه ای متناسب با موقعیتی که در آن قرار گرفته است، در نظر می گیرد و فرد به تدریج با هویتی که جامعه برای او در نظر گرفته است آشنا می شود.

جهان اجتماعی برای تداوم حیات خود، اعتقادات، ارزشها و هنجارهای زندگی مناسب

با خود را از طریق نهادهای فرهنگی به فرد آموزش می دهد. فرد با آموزش هایی که در خانواده می بیند، اولین و مهمترین آشنایی ها را با جهانی که در آن متولد شده است، پیدا می کند.

مدرسه، گروه های همبازی و رسانه های جمعی از دیگر عوامل آشنایی کودک با جهانی هستند که در آن زندگی می کند.

به فرایندی که هر فرد برای مشارکت در زندگی اجتماعی دنبال می کند و مسیری که برای تکوین و شکل گیری هویت اجتماعی افراد طی می شود جامعه پذیری می گویند.

• آیا جامعه پذیری در جوامع مختلف شیوه واحد و ثابتی دارد یا متفاوت است، در این باره بیندیشید و نمونه بیاورید.

• هویت و کنترل اجتماعی

آیا فرایند جامعه پذیری همیشه با موفقیت انجام می شود؟ آیا افراد می توانند از پذیرش عقاید، ارزشها، قواعد و هنجارهای اجتماعی سرباز زنند، جامعه برای استمرار و تداوم خود چه می کند؟

انسان ها دارای اختیارند و همواره می توانند هویتی را که جامعه برای آنان در نظر گرفته است، نپذیرند یا آن که در مسیر قواعد و هنجارهای اجتماعی حرکت نکنند. همواره افرادی هستند که جذب عقاید، ارزشها و آرمانهای جهان اجتماعی خود نمی شوند و نقشی را که سازمانها و بخش های مختلف جامعه از آنها انتظار دارد، نمی پذیرند و رفتارهای مخالف انجام می دهند. به رفتارهایی که بر خلاف عقاید، ارزشها و قواعد و هنجارهای جامعه هستند، کجروی اجتماعی می گویند. هر جامعه در تداوم جامعه پذیری برای آن که افراد شیوه های زندگی آن را بپذیرند و همچنین برای

پیشگیری و کنترل کجروی های اجتماعی روش های زیر را دنبال می کند:

۱. تبلیغ و اقناع: جامعه از طریق نهادهای فرهنگی و آموزشی می کوشد تا باورها، عقاید و ارزشهای خود را به گونه ای تبلیغ کند که افراد قانع شوند.
  ۲. تشویق و پاداش: جامعه افرادی را که مطابق ارزشها و قواعد جامعه عمل کنند تشویق کرده و به آنها پاداشهایی می دهد.
  ۳. تنبیه و مجازات: جامعه کسانی را که به انحراف اجتماعی دچار شده باشد، تنبیه و مجازات می کند.
- به مجموعه فعالیت هایی که برای پذیرش فرهنگ و انطباق دادن افراد با انتظارات جامعه انجام می شود کنترل اجتماعی می گویند.

- ۱. جامعه برای حفظ سلامت عمومی نیازمند پزشکان متخصص است. به دست آوردن تخصص کاری دشوار است. به نظر شما در جامعه برای جذب افراد به رشته پزشکی چه کارهایی انجام می شود؟
- ۲. برخی از پزشکان ممکن است برخلاف هنجارهای پذیرفته شده عمل کنند. برخی از کجروی های اجتماعی پزشکی را نام ببرید و راه ها و شیوه های پیشگیری و کنترل آن را بیان کنید؟

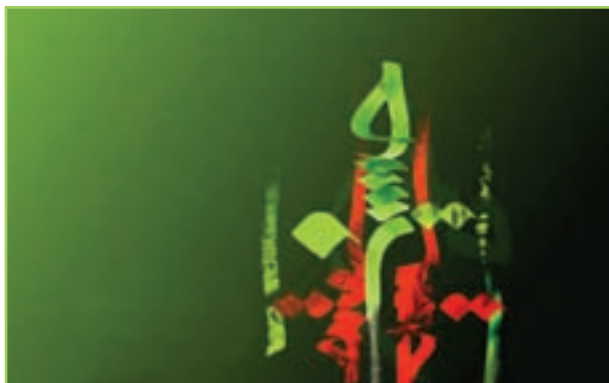

● مراتب کنترل اجتماعی

شما کم و بیش با تبلیغ، تشویق و تنبیه آشنا هستید. به نظر شما این سازوکارها در چه مواردی به کار برده می شوند؟ آیا همه جوامع روشهای یکسانی برای آن ها دارند؟

اقناع روشی است که به واسطه آن فرهنگ در افراد درونی می شود. هرچه قدرت اقناع یک فرهنگ بیشتر باشد افراد رفتارهای متناسب با آن فرهنگ را بهتر انجام می دهند. فرهنگ هایی که زمینهء منطقی و عقلانی بیشتری دارند و با فطرت آدمیان سازگارترند

از قدرت اقناعی بیشتری برخوردارند. تشویق و تنبیه بیشتر در مورد کسانی که ارزشهای فرهنگی را به میزان کمتری درونی کرده اند به کار برده می شود. تشویق و تنبیه نسبت به پدیده های مختلف فرهنگی یکسان انجام نمی شود، هر پدیده فرهنگی به میزان اهمیتی که دارد از تشویق یا تنبیه بیشتری برخوردار است. تشویق و تنبیه به دو صورت رسمی و غیر رسمی انجام می شود. شکل غیر رسمی پاداش و تنبیه بیشتر در خانواده، بین همسالان یا به وسیله عموم افراد جامعه انجام می شود. پاداش و مجازات رسمی بیشتر توسط سازمانها و مؤسسات اجتماعی مانند ادارات، پلیس و دادگاه و زندان صورت می گیرد. روش های غیر رسمی، آثار عمیق تری دارند. جامعه و فرهنگی که روشهای مناسبی برای تبلیغ، تشویق و تنبیه نداشته باشد در معرض آسیب ها و ناهنجاری های بیشتری قرار می گیرد و دوام و بقای آن تهدید می گردد. امر به معروف و نهی از منکر دو عنصر فرهنگی در آموزه های اسلامی هستند، این دو عنصر دارای آثار فردی و اجتماعی و نتایج معنوی و دنیوی هستند. امر به معروف و نهی از منکر در فرایندهای جامعه پذیری و کنترل اجتماعی نقش مهمی دارند. امر به معروف و نهی از منکر دارای مراتب و روشهای مختلفی است برخی از روشهای آن تبلیغی و برخی تشویقی یا تنبیهی است. مسئولیت برخی از مراتب امر به معروف و نهی از منکر به عهده همه افراد جامعه است و مسئولیت برخی از مراتب آن برعهده سازمانهای رسمی و حکومتی است.

• مسئولیت کدام مراتب امر به معروف و نهی از منکر، همگانی است و کدام مراتب آن وظیفه نهادها و مراکز رسمی است.

جامعه پذیری ، کجروی اجتماعی ، .....

.....

.....

به فرایند مشارکت هر فرد در زندگی اجتماعی و مسیری که برای تکوین و شکل
گیری هویت اجتماعی طی شود جامعه پذیری می گویند.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

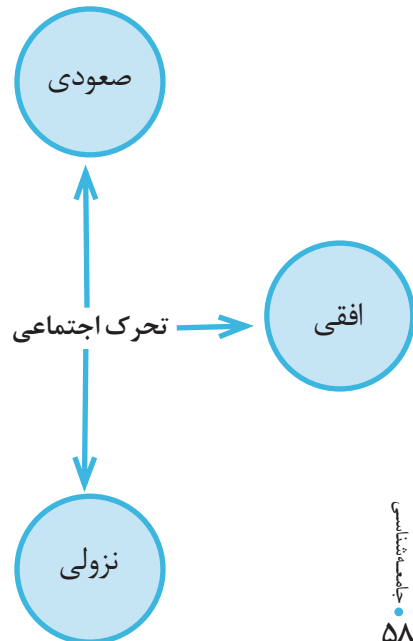

تغییرات هویتی و تحولات اجتماعی

● هویت اکتسابی و تحرک اجتماعی

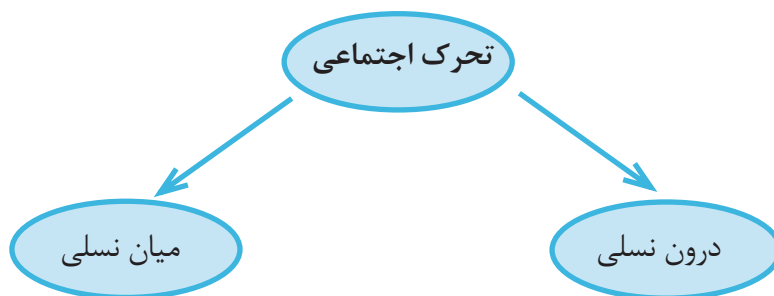
کسب هویت های اجتماعی جدید با تغییراتی در موقعیت های اجتماعی افراد همراه است. این تغییرات موقعیتی می تواند چه صورتها و اشکالی داشته باشد؟

انسانها پس از تولد اغلب هویت اجتماعی انتسابی خود را به صورت انفعالی در محیط خانواده و غیر آن می پذیرد، آنها پس از مدتی به گونه ای فعال با محیط اجتماعی خود برخورد می کنند و با برخورد فعال، هویت اکتسابی اجتماعی خود را به دست می آورند و با کسب این هویت های اجتماعی جدید، موقعیت های اجتماعی نوینی را به دست می آورند. جابجایی افراد از یک موقعیت اجتماعی به موقعیت اجتماعی دیگر را تحرک اجتماعی می گویند. تحرک

اجتماعی سه نوع صعودی، نزولی و افقی دارد. کارمند یک اداره هنگامی که مدیر بخش اداره می شود و یا مدیر یک بخش هنگامی که مدیر کل می گردد، تحرک اجتماعی صعودی پیدا کرده است. مدیر اداره هنگامی که از مدیریت عزل می شود و به صورت یک کارمند عادی به کار خود ادامه می دهد، تحرک اجتماعی نزولی دارد. شخصی که شغل خود را تغییر می دهد، در صورتی که شغل جدید موقعیت اجتماعی او را تغییر ندهد، تحرک اجتماعی افقی دارد. کارمندی که از یک بخش اداره به بخش دیگر انتقال پیدا می کند، تحرک اجتماعی افقی پیدا کرده است.

• تحرک اجتماعی گاه در درون یک نسل و گاه در دو نسل اتفاق می افتد، نمونه های از تحرک اجتماعی درون نسلی و میان نسلی را بیان کنید.

• فرصت های اجتماعی

آیا افراد در جهانی که زندگی می کنند، می توانند هر نوع هویت اجتماعی را به دست بیاورند؟

فرصت هایی که افراد در جهانهای مختلف برای تحرک اجتماعی و کسب هویت های اجتماعی جدید دارند، یکسان نیست و هر جامعه به تناسب عقاید و ارزشهایی که دارد برخی تغییرات هویتی و تحرکات اجتماعی را تشویق و برخی دیگر را منع می نمایند. مثلاً:

- جامعه ای که براساس ارزشهای نژادی شکل می گیرد، صرفاً برای یک نژاد خاص امکان تحرک اجتماعی صعودی فراهم می آورد.
- جامعه ای که مناسبات و روابط آن بر مدار ارزشهای اقتصادی شکل می گیرد، تحرکات اجتماعی صعودی را تنها برای کسانی ممکن می سازد که منابع ثروت را در اختیار دارند.
- جهانی که بر مدار ارزشهای دنیوی و این جهانی شکل می گیرد، تحرکات اجتماعی را

در محدوده همان ارزشها به رسمیت می شناسد .

• در یک جهان سکولار، هویت دینی و معنوی افراد نمی تواند در جامعه بروز و ظهور اجتماعی داشته باشد. در این جهان فعالیت هایی که هویت دینی افراد را آشکار کند، منع می شوند. در جوامع سکولار و دنیوی امکان رأی دادن به قوانین معنوی و الهی وجود ندارد.

• در یک جهان دینی و معنوی نیز هویت هایی که ابعاد متعالی و الهی انسان را نفی کنند، به رسمیت شناخته نمی شوند.

• اکثریت مردم الجزایر در سال ۱۹۹۱ میلادی به حاکمیت اسلامی رأی دادند اما کودتای نظامی مانع از اجرای نتایج انتخابات شد. رئیس جمهور وقت آمریکا در دفاع از این کودتا گفت: مردم الجزایر نیاز به دموکراسی کنترل شده دارند، این عبارت رئیس جمهور آمریکا را تحلیل کنید.

تعارضات فرهنگی

اگر تغییرات هویتی مطابق عقاید و ارزش‌های جامعه نباشد و فرا تر از فرصت‌هایی باشد که در یک جهان اجتماعی وجود دارد، چه اتفاقی رخ می‌دهد؟

تا هنگامی که هویت جمعی افراد در چارچوب عقاید و ارزش‌های کلان جامعه شکل گیرد، تغییرات هویتی در درون یک جهان اجتماعی واحد رقم می‌خورد و این تغییرات نه تنها در تعارض با هویت فرهنگی جامعه قرار نمی‌گیرد بلکه می‌تواند مستلزم گسترش و توسعه فرهنگ اجتماعی باشد و به همین دلیل این گونه تغییرات می‌تواند مورد تشویق و تأیید جامعه نیز قرار گیرد.

فردی که با تلاش و پشتکار خود، در یکی از عرصه‌های اجتماعی دست به نوآوری می‌زند و از این طریق موقعیت اجتماعی خود و بخشی از افراد جامعه را ارتقاء می‌بخشد، مورد تأیید جامعه واقع می‌شود.

تغییرات هویتی افراد گاه از مرزهای مورد قبول یک فرهنگ فراتر می‌رود. اگر تغییرات هویتی در خارج از مرزهای مقبول فرهنگی جامعه واقع شود و شیوه‌هایی از زندگی را که با عقاید و ارزش‌های اجتماعی در تقابل هستند به دنبال بیاورد به تعارض فرهنگی منجر می‌شود که اضطراب و نگرانی‌های اجتماعی فراوانی به همراه دارد.

تعارضات فرهنگی، می‌تواند علل مختلفی داشته باشد، برخی از علل آن، درونی است و به نوآوری‌ها و فعالیت‌های افرادی که در درون فرهنگ اجتماعی حضور دارند باز می‌گردد و برخی از علل، بیرونی است و در اثر تأثیر پذیری از فرهنگ‌های دیگر به وجود می‌آید.

• به نظر شما، آیا هر نوع از ابداع و نوآوری و یا هر نوع مواجهه و اقتباس از فرهنگ‌های دیگر به تعارضات فرهنگی منجر می‌شود. برای هر مورد نمونه‌هایی را ذکر کنید.

